

УДК 743:611.97

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/51-22>**Анатолій КОРОЛЬ,**
*orcid.org/0000-0003-0429-4002**кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри образотворчого мистецтва
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(Умань, Черкаська область, Україна) korol_anatoliy@meta.ua***ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗОБРАЖЕННЯ ВЕРХНІХ КІНЦІВОК ЛЮДИНИ
ТА ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ЇХ У СТУДІЇ «ВЕЧІРНІЙ МАЛЮНОК»**

У статті розглянуто основні методи і принципи зображення верхніх кінцівок людини, що застосовуються у студії «Вечірній малюнок» на факультеті мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини і зорієнтовані на формування професійних компетентностей майбутніх педагогів-художників.

Автором статті здійснено наукову систематизацію методичних розробок щодо зображення верхніх кінцівок людини, напрацьованих упродовж тривалого часу, а також освоєно різні техніки його виконання. У статті систематизовано теоретичні дослідження історії методів викладання зображення верхніх кінцівок людини. Автор на основі власного викладацького досвіду, матеріалів наукових джерел, творів видатних українських та зарубіжних художників доводить важливість оволодіння мистецтвом зображення верхніх кінцівок людини майбутніми педагогами-художниками.

Проаналізовано теоретичні та методичні засади зображення верхніх кінцівок людини. Розкрито послідовність зображення верхніх кінцівок людини на заняттях у студії «Вечірній малюнок». Розглянуто основи композиції, перспективи, закони світлотіні і пластичної анатомії, які в цілому дають уявлення про форму, об'єм та конструкцію верхніх кінцівок людини. Надано методичні прийоми і правила зображення верхньої кінцівки людини на площині так званим геометричним методом, в основі якого – зіставлення живої форми людської руки з найпростішими геометричними тілами.

Розглянуто зображення верхніх кінцівок людини як одну з необхідних практичних складових організації освітнього процесу ЗВО, яка б поєднувала самостійну та аудиторну роботу в науково-обґрунтовану методичну систему професійної підготовки майбутніх педагогів-художників.

Наголошено, що оволодіння зображенням верхніх кінцівок людини на заняттях у студії «Вечірнього малюнку» залишається основою художньої освіти в системі підготовки майбутніх педагогів-художників. Головну увагу акцентовано на пошуку подальших перспективних напрямів в освітньому процесі ЗВО.

Ключові слова: зображення верхніх кінцівок, людина, академічний рисунок, пластична анатомія, форма, об'єм, тон, майбутні педагоги-художники.

Anatoliy KOROL,
*orcid.org/0000-0003-0429-4002**Associate Professor at the Department of Fine Arts
Pavlo Tychnya Uman State Pedagogical University
(Uman, Cherkasy region, Ukraine) korol_anatoliy@meta.ua***THEORETICAL BASES OF THE DESCRIPTION OF UPPER LIMBS
OF AN INDIVIDUAL AND THEIR PRACTICAL IMPLEMENTATION
AT THE STUDIO «EVENING DRAWING»**

The article describes main methods and principles of the description of upper limbs of an individual, applied at the studio «Evening Drawing» at the Faculty of Arts of Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychnya and oriented towards the formation of professional competencies of future educators-artists.

Scientific systematization of guidance papers on the description of upper limbs of an individual, accumulated for a long time is carried out by the author of the article as well as various techniques for its implementation are developed. Theoretical researches on the history of teaching methods of the description of upper limbs of an individual are classified in the article. The author, based on his own teaching experience, materials from scientific sources, works of prominent Ukrainian and foreign artists, demonstrates the importance of mastering the art of the description of upper limbs of an individual by future educators-artists.

Theoretical and methodical basic principles of the description of upper limbs of an individual are analyzed. The sequence of the description of upper limbs of an individual in the classrooms at the studio «Evening Drawing» is discovered. Fundamentals of composition, perspective, rules of chiaroscuro and plastic anatomy are investigated, which

generally orientate towards the shape, volume and design of upper limbs of an individual. Methodical techniques and rules of the description of upper limbs of an individual on the plane through what is known as parametrical design, which was based on the comparison of vivid shape of human hand with the simplest geometrical bodies.

The description of upper limbs of an individual is examined as one of necessary practical components of the organization of educational process of higher education establishment, which would combine independent and classroom work into scientifically grounded methodological system of professional training of future educators-artists.

It is emphasized that acquisition of the description of upper limbs of an individual in the classrooms at the studio «Evening Drawing» remains the basis of artistic education in the system of training future educators-artists. The main attention is focused on the search of further promising directions in educational process of higher education establishment.

Key words: *the description of upper limbs, individual, academic drawing, plastic anatomy, shape, volume, key, future educators-artists.*

Постановка проблеми. Рисунок є однією із базових дисциплін у закладах вищої освіти мистецького спрямування, мета якої – засвоєння здобувачами таких фундаментальних понять, як тон, світлотінь, конструктивна побудова, об'єм, закони перспективи тощо. Організація освітнього процесу з дисципліни «Рисунок» повинна забезпечити всебічну підготовку здобувачів вищої освіти, що сприятиме здобуттю ними загальних і професійних компетентностей, необхідних у навчанні та роботі.

На думку дослідника В. Магальяса, мета викладання рисунка – навчити студентів професійно правильно відображати просторові форми на площині. Академічний рисунок опановують у процесі виконання послідовно пов'язаних між собою складних навчальних і творчих завдань, які пов'язані з діяльністю майбутнього художника-професіонала (Магальяс, 2010: 25).

Одним із завдань програмового матеріалу навчальної дисципліни «Рисунок», що викладається на факультеті мистецтв УДПУ імені Павла Тичини, є зображення верхніх кінцівок людини, на яке відводиться дуже мало академічних годин. Хоча у мистецтвознавчій та навчально-методичній літературі завжди приділялася належна увага до аналізу рисунків видатних зарубіжних та українських художників, зокрема на розв'язання ними проблем характеру зображення, пластичності саме верхніх кінцівок.

Означена проблема упродовж багатьох десятиліть залишалася поза увагою дослідників. Виникла потреба у раціональних та послідовних методичних розробках, які б допомогли здобувачам вищої освіти поглибити свої знання з теорії та практики зображення верхніх кінцівок людини.

Отже, у зв'язку із зменшенням академічних годин із дисципліни «Рисунок» та зростаючої ролі самостійної роботи здобувачів вищої освіти, аспекти виконання завдань із зображення верхніх кінцівок людини потребують теоретичного і практичного розв'язання.

Аналіз досліджень. На сьогоднішній день існує достатня кількість публікацій, у яких роз-

криваються основні поняття рисунку, описується його історія, специфіка і основні методи роботи, роль мистецтва рисунку в сучасній українській культурі в цілому. Наявні публікації в різних виданнях висвітлюють лише окремі аспекти зображення людини, багато із них носять часто навчально-методичний або, навпаки, популярний характер і не завжди можуть бути використані з науковою метою.

Сучасні методи викладання рисунку як основної навчальної дисципліни художньої освіти є предметом наукового інтересу В. Сухенко. У підручнику «Академічний рисунок» (автор В. Сухенко), присвяченому рисунку як базовій навчальній дисципліні художньої освіти, наголошено на важливості роботи над короткочасними начерками та довготривалими рисунками рук, завдяки чому «студенти набувають уміння брати від натури основне, характерне, що дає можливість краще запам'ятовувати й відновлювати бачене». В. Сухенко підкреслює значення рисунка верхніх кінцівок як складової навчальних програм мистецьких спеціальностей. Автор зазначає, що такі рисунки існують як твори мистецтва нарівні з іншими творами образотворчості (Сухенко, 2016: 35).

Грунтовними науковими працями із пластичної анатомії, які стосуються нашого дослідження, є: «Пластична анатомія» (Н. Лисенкова), «Курс пластичної анатомії людини» (Н. Ган), «Пластична анатомія та зображення людини на її основах» (М. Рабинович), «Образ людини. Підручник і практичне керівництво з пластичної анатомії для художників» (Г. Баммес). Вельми корисною для вивчення пластичної анатомії верхніх кінцівок людини слід вважати книгу професора Міланської академії образотворчого мистецтва Д. Чіварді «Пластична анатомія людського тіла». Досконалість у мистецтві зображення динамічних рук – книга Б. Хогарта «Рисунок рук у русі», у якій понад 300 ілюстрацій, де верхні кінцівки людини представлені у найрізноманітніших положеннях і ракурсах.

Багато цінних вказівок щодо рисунка кінцівок і методів його викладання залишив доцент кафедри рисунку Національної Академії образотворчого мистецтва та архітектури України З. Федик. У своїй статті «Зображення кінцівок людини» автор акцентує увагу на можливості досконалого вивчення в укрупненому масштабі таких частин тіла людини, як руки. Наголошується, що оволодіти майстерністю рисунка кінцівок рук ... можна тільки за умови постійної роботи з натурою, а також уважного і глибокого їх вивчення (Федик, 2015: 87).

Маємо зауважити, що досконале вивчення пропорцій плечового поясу і верхніх кінцівок людини, знання їх анатомічних особливостей, у тому числі графічне зображення, залишається актуальним й потребує подальших науково-методичних розробок.

Метою статті є висвітлення основних методів, принципів і технічних прийомів зображення верхніх кінцівок людини, що застосовуються у студії «Вечірній малюнок» на факультеті мистецтв УДПУ імені Павла Тичини і зорієнтовані на розвиток професійних компетентностей майбутніх педагогів-художників.

Виклад основного матеріалу. Досліджуваний матеріал виявився досить об'ємним, оскільки зображення верхніх кінцівок – це невід'ємна частина всієї культурної спадщини людства, тому його аналіз неможливо вмістити в одну статтю. Тому зупинимося лише на деяких важливих теоретичних засадах та основних етапах зображення верхніх кінцівок людини.

Зображення людського тіла як найбільш складної форми в живій природі є одним із ключових завдань дисципліни «Рисунок» у закладах вищої освіти мистецького спрямування. Людське тіло за багатьма параметрами (внутрішнім і зовнішнім) має найбільш складну побудову і потребує глибокого вивчення. Це і знання перспективи, і пропорцій, і закономірностей побудови тіла, і знання анатомічних основ (Крюкова, 2019: 22).

Якщо провести екскурс у давнину, то помітимо, що рисунок слугував основою, своєрідним кістяком для художників у всі часи, починаючи з епохи Ренесансу. У світовій практиці в художніх школах методиці навчання рисунку рук приділялася найпильніша увага, завдяки чому митці залишили безцінні скарби графічного мистецтва.

Кожен, хто намагався зобразити людську фігуру, знає, що кисть руки є однією з найскладніших форм тіла. Щоб намалювати руку правильно в найдрібніших подробицях, ви повинні вміти співвідносити окремі частини одну з одною і з'єднувати різні елементи. Знання пропорцій

необхідне в мистецтві і має розглядатися як найважливіший етап у досягненні нових висот виразності (Хогарт, 2001: 18).

Переглядаючи навчальні рисунки українських і світових художників, можемо впевнено стверджувати, що, незважаючи на різноманітне графічне рішення та техніку виконання, зображення верхніх кінцівок людини завжди бездоганне.

Руки – найважливіша деталь портретної характеристики. Недарма їх називають другим обличчям. Вони здатні передавати характер, вік, темперамент, здоров'я, професію, фізичний і душевний стан людини, а іноді говорять про неї більше, ніж її обличчя. Відомо, що малювати верхні кінцівки зовсім непросто. Навіть досвідчені художники часом нехтують їхнім зображенням. Процес рисування верхніх кінцівок людини може здійснюватися по-різному. У кожного художника з часом формується своя манера і техніка зображення рук людини.

Завдання «Кисті рук» надзвичайно відповідальне і вимагає найсерйознішого ставлення. Натура ставиться лише тоді, як студенти ознайомилися з основами пластичної анатомії. Ця остання умова дуже важлива. Без попереднього оволодіння анатомією робота над постановкою не буде успішною. Оскільки студенти вперше зустрічаються з таким складним завданням, натуру необхідно підбирати обачно. Для рисунку найбільш корисна натура з чітко вираженою анатомічною конструкцією. Це дає можливість студентам аналізувати та помічати характерні особливості натури (Копейкин, 1988: 36).

Постановку «Зображення кистей рук» краще ставити у спокої або русі, в оточенні предметів або без них, але при цьому потрібно шукати природне положення. Кисті рук можна поєднати будь-якою дією або поставити кожен окремо. Іноді в одній постановці доцільно поєднати кисті рук із ногою. Однак при цьому бажано дбати про природність рухів. Плоско поставлена натура менш цікава для малюнку, і, навпаки, легкий або навіть невеликий ракурс цікавий для виконання. Знаходячи динаміку рук для постановки, слід прагнути до того, щоб виявити всі відділи, що становлять кисті рук: зап'ястя, п'ясть, пальці. Освітлюючи постановку штучним світлом (розсіяного світла слід уникати), треба освітити її трохи зверху, щоб виявлялася властива кисті рук конструкція, ясно сприймалася велика форма і водночас не зникали дрібні деталі. Джерело світла радять спрямовувати так, щоб тіні, світло, півтони та рефлекси сприяли виявленню конструктивних особливостей натури. Хороша постановка завжди викликає інтерес, бажання працювати (Королев, 1984: 28).

Усі завдання з теми «Рисунок верхніх кінцівок» виконуються на практичних заняттях вечірнього малюнку під керівництвом викладача. Викладач ставить живу модель, освітлює її так, щоб максимально виявити особливості конструкції та форми верхньої кінцівки. Як додатковий матеріал до цього завдання використовуються гіпсовий зліпок кисті руки (екорше) і скелет людини. Причому студент сам повинен змоделювати положення кісток верхніх кінцівок скелета відповідно до положення рук натури. У цьому завданні, паралельно з вивченням живої натури, виконуються замальовки скелета руки та гіпсового зліпку кисті руки (екорше). Це завдання допомагає краще зрозуміти форму рук і малювати їх краще на тому ж аркуші, на якому зображується жива рука. У композиційному відношенні це складне завдання. На аркуші паперу необхідно розташувати і частини живої моделі руки, й анатомічні малюнки – скелета, гіпсового зліпку кисті руки (екорше). Це привчає до композиційного розташування на аркуші всіх елементів майбутнього рисунка. Якщо студент не справляється з композицією аркуша, викладач повинен підказати, як розв'язати це завдання.

У процесі роботи над зображенням верхніх кінцівок у студії «Вечірній малюнок» студенти переглядають репродукції графічних малюнків українських та зарубіжних художників; аналізують гіпсові зліпки верхніх кінцівок людини; вивчають характер, пропорції, аналізують особливості, пластику руху своїх рук та рук натурника; роблять серію начерків графічними матеріалами (олівець, вугіль, сангіна). У результаті роботи над цим завданням виконуються авторські композиції із зображенням верхніх кінцівок натурника. Мета цього завдання – оволодіти мистецтвом зображення верхніх кінцівок людини і в подальшому використовувати ці знання та вміння у своїх творчих художніх роботах.

У процесі рисування верхніх кінцівок, необхідне знання основ пластичної анатомії, тому що внутрішня конструкція тіла людини є єдиним джерелом досконалого зображення його форми. Елементарного уявлення про форму кісток верхньої кінцівки, про конструкцію окремих суглобних зчленувань, про роботу м'язів досить, щоб викладач мав можливість за допомогою низки спеціальних вправ у начерках і короткострокових рисунках поступово підвести студентів до вивчення фігури людини вже з перших занять.

На заняттях із вечірнього малюнку студенти ґрунтовно ознайомлюються з конструктивною основою руки – плечовим поясом та верхньою кінцівкою. Верхня кінцівка людини – дуже склад-

ний механізм, утворений різними кістковими важелями, які зв'язані суглобами різних типів і кріпляться між собою м'язами й сухожиллями.

Зображення верхніх кінцівок та постаті людини в усі часи базувалося на знаннях із пластичної анатомії. Скелет верхньої кінцівки утворений кістками плечового пояса та вільної кінцівки. Пояс складається з двох кісток – ключиці та лопатки, а верхня вільна кінцівка складається з плечової кістки, двох кісток передпліччя (ліктьової та променевої) і кісток кисті (зап'ястя, п'ястка, фаланги пальців). Він з'єднаний із плечовим поясом за допомогою плечового суглоба. Плечову кістку та передпліччя з'єднує ліктьовий суглоб, а кисть і передпліччя – променево-зап'ястний суглоб.

Ключиця і лопатка, з'єднуючись, є опорою верхніх кінцівок людини, утворюючи плечовий суглоб. Плечова кістка складається з тіла і двох стовщених кінців, які беруть участь в утворенні ліктьового і плечового суглобів. Плечова кістка тісно зв'язана з кістками плечового пояса, що беруть участь у кожному русі плечової кістки. Ключиця піднімається чи опускається, рухається вперед чи назад, а зовнішній кінець її може навіть, спираючись на грудину, робити круговий рух. Слідом за ключицею рухається і зв'язана з нею лопатка, яка виконує рухи нагору чи вниз, назовні чи усередину. Блок нижньої плечової кістки вставляється у свого роду втулку, яка утворюється двома кістками передпліччя – ліктьовим суглобом.

Передпліччя складається з двох кісток: з боку мізинця – ліктьова кістка, а з боку великого пальця знаходиться променева кістка. Так, ліктьова кістка довша, а верхній кінець її товстіший; у променевої кістки більш масивним є нижній кінець. Променева кістка передпліччя з'єднується з кістками зап'ястя.

Кисть складається з трьох частин – зап'ястя, п'ястка і фаланги пальців. Зап'ястя – окремі дрібні кісточки, розташовані у двох поперечних рядах, з яких верхній зв'язаний з передпліччям, а нижній – з п'ястком. Ці кістки забезпечують рухливість кисті. П'ясток складається з п'яти кісток, розташованих майже паралельно одна до одної. Із зап'ястям вони з'єднуються верхніми кінцями, а нижніми – з фалангами пальців. Фаланги пальців – це маленькі довгі кістки. Великий палець має дві фаланги, а інші чотири пальці мають по три фаланги.

Зовнішня форма верхніх кінцівок створюється рядом м'язів, основні з яких ми розглянемо. Так форма плеча утворюється великим, дуже сильним дельтоподібним м'язом, який закриває плечовий суглоб. Починається від зовнішньої третини

ключиці, від ключичного зчленування і нижнього краю лопаткової ості, йде вниз і кріпиться до середньої частини плечової кістки. Дельтоподібний м'яз добре помітний у кожної людини і бере участь у підніманні руки вперед і відведенні її назад. Двоголовий м'яз плеча бере початок двома голівками: довгою голівкою починається від верхнього краю суглобної западини лопатки, а короткою голівкою – від клювоподібного відростка лопатки. Обидві ці голівки, з'єднуючись, охоплюють задню частину променевої кістки, прикріплюючись до неї довгим сухожиллям. Цей м'яз – дуже сильний розгинач передпліччя. Триглавий м'яз плеча починається трьома голівками: довга голівка кріпиться до краю лопатки, зовнішня голівка – до верхньої задньої частини плечової кістки, внутрішня голівка – до нижньої частини плечової кістки. З'єднуючись, вони переходять у широке сухожилля, що прикріплюється на ліктьовому відростку ліктьової кістки. М'язи передпліччя складаються з багатьох м'язів. Поворот передпліччя, а тим самим і кисті руки, здійснюється круглим пронатором, звичайно добре помітним на руці. Він починається від внутрішнього відростка і, йдучи косо вниз, досягає середньої частини променевої кістки, до якої і прикріплюється. Променевий згинач кисті також починається від внутрішнього відростка і, пройшовши усе передпліччя, прикріплюється до другої п'ясткової кістки. Його функція – згинання кисті. До поверхневих м'язів передпліччя відносять довгий долонний і ліктьовий згиначі кисті. Сухожилля цих м'язів можна прощупати в нижній третині передпліччя. Плечопроменевий розгинач кисті, найдовший м'яз із усіх розгиначів, починається від зовнішнього краю плечової кістки до променевої кістки і кріпиться до шиловидного відростка променевої кістки. Довгий і короткий променеві розгиначі кисті починаються від зовнішнього відростка і нижнього краю плечової кістки і кріпляться до тильної поверхні зап'ястя. Чотири задніх поверхневих м'язи передпліччя називаються: загальний розгинач пальців, власний розгинач мізинця і ліктьовий розгинач кисті. Самі назви говорять про їхні функції. Усі вони кріпляться в основному в нижній частині плеча. М'язи кисті численні, мають різноманітну форму, але їхні деталі через складне розташування слабко виражені в зовнішньому рельєфі, через це ми їх не згадуємо.

Особливу увагу слід приділити пластичній організації форми верхньої кінцівки, яка в основному формується з урахуванням рухів плеча, передпліччя та кисті, незважаючи на те, що

лопатка та ключиця практично не зображується. Але слід пам'ятати про цілісність всієї фігури, особливо плечового пояса людини. Розуміння організації конструкції форми кисті також слід простежити у вставленні кісток фаланг у п'ясток, особливо при побудові зігнутих пальців. При цьому рисунок пальців виконується у контексті трактування форми та пластики усієї кисті і особливо важливо на цьому етапі звернути увагу на характерні жести руки натури.

У рисунку кистей рук важливо акцентувати увагу на тих ділянках форми, які є максимально характерними для передачі того чи іншого руху. Кисть руки потрібно будувати з визначення її положення у просторі, якщо допущено помилку у зображенні «великої форми», то надалі доведеться багато переробляти. Встановивши пропорції та положення плечової кістки, передпліччя та кистей рук, можна переходити до виконання наступних стадій рисунка – уточнення деталей, не забуваючи про цілісність форми.

Тому в процесі роботи зі студентами постійно потрібно вимагати, щоб, рисуєючи кінцівки людини, вони не тільки вивчали натуру, яка перед ними, а й користувалися анатомічними таблицями, рисунками, муляжами, а також перевіряли, як певний м'яз розташовується на кінцівках при певному напруженні, яка повинна бути його форма. Наприклад, студент, рисуєючи кінцівки рук людини, зобразив їх із грубими анатомічними помилками. Педагог, побачивши помилку, має вказати на неї студентові, а іноді для кращого розуміння й виправити рисунок (Федик, 2015: 85).

У підсумку практичного досвіду роботи студії вечірнього малюнку нами виокремлено три основні стадії виконання рисунка верхніх кінцівок людини:

- ескізний пошук;
- замальовки та начерки з натури різноманітними графічними матеріалами;
- виконання у матеріалі (закінчені графічні аркуші).

Усі ці стадії виконуються послідовно та є взаємопов'язаними між собою. Крім того, у роботі над верхніми кінцівками виконуються малюнки з пам'яті та замальовки-копії з графічних аркушів (зображення рук) відомих українських і зарубіжних художників.

Практичні навички оволодіння графічною майстерністю зображення верхніх кінцівок людини засвоюються поступово, і їх освоєння дуже тривале. Одну і ту ж дію слід повторювати декілька разів, щоб рука того, хто малює, набула необхідної впевненості та технічної майстерності.

Тільки поетапні ускладнення завдань дають якісний результат – практичну основу творчості. Тому виконуючи перші замальовки і начерки верхніх кінцівок, не потрібно вдаватися у деталі, а сама академічна постановка повинна бути без складних перспективних скорочень.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити певні узагальнення.

Робота над постановкою зображення верхніх кінцівок при найефективнішому її проведенні в студії «Вечірній малюнок» на факультеті мистецтв УДПУ імені Павла Тичини формує певний пласт знань та умінь з рисунку фігури людини. Учасники студії отримують додаткові серйозні навички, ґрунтовну теоретичну, методичну та професійну підготовку. Попереднє ознайомлення з анатомією плечового пояса та верхньої кінцівки, основними пропорціями, зовнішніми конструктивними особливостями дозволить правильно її зобразити. Особливо корисно знати опорні точки кисті рук: вони допомагають орієнтуватися під час конструктивної побудови.

Для вивчення верхніх кінцівок людини необхідно використовувати будь-які можливості: повсякденні начерки рук з метою вивчення характерних особливостей плечового пояса і верхніх кінцівок. Руки чоловічі, жіночі, літніх людей та дітей різноманітні, як за формою, так і за харак-

тером. Спостереження, замальовки повинні стати постійною роботою студентів. Усе це може скласти найцінніший багаж композиційних ескізів. І ще робота з пам'яті: малювання верхніх кінцівок людини без натури у різних ракурсах – вкрай корисна.

Отже, робота над рисунком верхніх кінцівок потребує уважності, певного емоційно-психологічного настрою, дотримання всіх технічних навичок, знання законів перспективи і пропорцій.

Запропонована автором методика навчання здобувачів вищої освіти у студії «Вечірній малюнок» сприятиме кращому розумінню навчальних завдань із зображення фігури людини при вивченні дисциплін «Рисунок» та «Пластична анатомія». Зважаючи на те, що пластична анатомія є базовою основою рисунка, знання її законів є обов'язковим, бо забезпечує ґрунтовну професійну основу для здобувачів вищої освіти мистецьких спеціальностей.

Результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі під час підготовки фахівців мистецьких спеціальностей, а також для розробки методичних посібників з академічного рисунку. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку методичної системи навчання рисунку верхніх кінцівок людини у закладах вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барчай Є. Анатомія для художників. Корвіна. Будапешт, 1982. 344 с.
2. Дмитренко В. Академічний та самостійний рисунок на першому курсі в системі підготовки студентів-дизайнерів. *Деміурґ: ідеї, технології, перспективи дизайну*. 2019. Т. 2. № 2. С. 190–205.
3. Копейкин М. Рисунок кистей рук и стопы. *Юный художник*. 1988. №10. С. 36–39.
4. Крюкова Г. О. Мостовщикова Д. О. Теоретично-наукові положення академічного рисунка у працях М. Лі. *Scientific journal «ΛΟΓΟΣ. The art of scientific mind»*. 2019. № 2. С. 20–23.
5. Магалаєс В. Теоретичні основи рисунка та практична реалізація їх. *Українська академія мистецтва. Дослідницькі та науково-методичні праці*. Київ, 2010. Вип. 17. С. 22–35.
6. Сухенко В. Академічний рисунок : підручник. Київ : Амадей, 2016. 232 с.: іл.
7. Сухенко В. Різновиди навчального рисунка. *Українська Академія, мистецтва. Дослідницькі та науково-методичні праці*. Київ, 2010. Вип. 17. С. 14–22.
8. Учебный рисунок : учеб. пособ. / под ред. В. А. Королева. Москва : Изобразительное искусство. 1984. 128 с.
9. Федик З. Зображення кінцівок людини. *Українська Академія мистецтва. Дослідницькі та науково-методичні праці*. Київ, 2015. Вип. 24. С. 81–89.
10. Хогарт Б. Рисование динамических рук для художников. Тула : Родничок ; Москва : Астрель, 2001. 136 с. : ил.
11. Чепрасова Т. Сутність розуміння рисунка. *Українська академія мистецтва. Дослідницькі та науково-методичні праці*. Київ, 2010. Вип. 17. С. 36–40.
12. Шпортько В. І. Рисунок у сучасному українському образотворчому мистецтві: тенденції розвитку. *Art-простір*. 2016. № 2. С. 58–63.

REFERENCES

1. Barchai Ye. Anatomiiia dlia khudozhnykiv. [Anatomy for artists]. Korvyna. Budapesht, 1982. 344 s. [In Ukrainian].
2. Dmytrenko V. Akademichnyi ta samostiinyi rysunok na pershomu kursi v systemi pidhotovky studentiv-dyzaineriv. [Academic and independent drawing in the first year in the system of training students-designers]. *Demiurh: idei, tekhnolohii, perspektyvy dyzainu*. 2019. T. 2. №2. S. 190–205 [In Ukrainian].
3. Kopeykin M. Risunok kistey ruk i stopyi. [Drawing of hands and feet]. *Yunyiy hudozhnik*. 1988. №10. S. 36–39 [In Russian].

4. Kriukova H. O. Mostovshchikova D. O. Teoretychno-naukovi polozhennia akademichnoho rysunka u pratsiakh M. Li. [Theoretical and scientific provisions of academic drawing in the works of M. Lee]. *Scientific journal «ΛΟΓΟΣ. The art of scientific mind»*. 2019. №2. S. 20–23 [In Ukrainian].
5. Mahalias V. Teoretychni osnovy rysunka ta praktychna realizatsiia yikh. [Theoretical foundations of drawing and their practical implementation]. *Ukrainska akademiia mystetstva. Doslidnytski ta naukovo-metodychni pratsi*. Kyiv, 2010. Vyp. 17. S. 22–35 [In Ukrainian].
6. Sukhenko V. Akademichnyi rysunok : pidruchnyk. [Academic drawing : textbook]. Kyiv : Amadei, 2016. 232 s.: il. [In Ukrainian].
7. Sukhenko V. Riznovydy navchalnoho rysunka. [Varieties of educational drawing]. *Ukrainska Akademiia, mystetstva. Doslidnytski ta naukovo-metodychni pratsi*. Kyiv, 2010. Vyp. 17. S. 14–22 [In Ukrainian].
8. Uchebnyiy risunok : ucheb. posob. [Educational drawing: textbook allowance]. / pod red. V. A. Koroleva. Moskva : Izobrazitelnoe iskusstvo. 1984. 128 s. [In Russian].
9. Fedyk Z. Zobrazhennia kintsivok liudyny. [Images of human limbs]. *Ukrainska Akademiia mystetstva. Doslidnytski ta naukovo-metodychni pratsi*. Kyiv, 2015. Vyp. 24. S. 81–89 [In Ukrainian].
10. Hogart B. Risovanie dinamicheskikh ruk dlya hudozhnikov. [Drawing dynamic hands for artists]. Tula : Rodnichok ; Moskva : Astrel, 2001. 136 s. : il. [In Russian].
11. Cheprasova T. Sutnist rozuminnia rysunka. [The essence of understanding drawing]. *Ukrainska akademiia mystetstva. Doslidnytski ta naukovo-metodychni pratsi*. Kyiv, 2010. Vyp. 17. S. 36–40 [In Ukrainian].
12. Shportko V. I. Rysunok u suchasnomu ukrainskomu obrazotvorchomu mystetstvi: tendentsii rozvytku. [Drawing in contemporary Ukrainian fine arts: development trends]. *Art-prostir*. 2016. № 2. S. 58–63 [In Ukrainian].